

ANTIQUITATVM
CONVIVIALIVM
LIBRI III.

IN QVIBVS HEBRAEO-

RVM, GRAECORVM, ROMANORVM ALIA-

RVMQVE NATIONVM ANTIQVA CONVIVIORVM GENERA-

mores, consuetudines, ritus ceremoniæq; conviviales atque etiam alia ex-

plicantur; & cum ijs, quæ hodie cum apud Christianos, tum apud alias gen-

tes, a Christiano nomine alienas, in usu sunt, conferuntur; multa Gramma-

tica, Physica, Medica, Ethica, Oeconomica, Politica, Philosophica deniq; atq; Hi-

storica cognitu jucunda simul & utilia tractantur: plurima sacrorum pro-

phanorumq; Auctorum veterum loca obscura illustrantur, cor-

rupta emendantur: deniq; desperatus deploratusq; no-

strorum temporum luxus atq; luxuria gra-

vi censura damnatur.

Liber Monasterij Rhensuicnsis

AUCTORE IO. GVILIELMO

STVCKIO, TIGVRINO.

EDITIO SECVNDÆ,

Auctoris ipsius curâ auctior, melior & longè emendatior:

Cum totius operis Indice novo eoq; copiosissimo.

TIGVRI

APVD IOHANNEM VVOLPHIVM, TYPIS
FROSC. ANNO M. D. XCVII.

*Nobili ornatissimo D. G. Sebastiano
Mantero Auditori dd.*

triclinia sua & refectoria, vti vocant, ad cibum capiendum, sic apud nos & alij in locis pauperes & mendici companarum pulsu ad sportulas illas publicas conuocantur: vnde campana ab hoc vsu vulgo, die müßglocken/campana pulmentaria, vocantur. Adhuc explicatum est, vt paucis, Hodierna pōs pulorum canā succido.

qua dicta sunt, repetam, quomodo epulae secundum diei partes, atq; etiam noctem, in 4. siue 5. species partesue diuidi possint: quae sunt, ientaculum, prandium, merenda, caena, comissatio: & quomodo illa a Graecis, atq; Latinis, & alijs etiam populis appellentur. Deinde, quoties & quādo potissimum veteres die cibum capere sint soliti. Adhuc, quānam certas conandi, prandendi, cibi deniq; capiendi horas obseruarint, & qui non: quae sint hodie nonnullorum populorum consuetudines.

Obseruabis etiam hic ἀναγκαστικὸν & ἀναγκαστικὸν Graecis significare certum quendam stato tempore & modo cibum necessario sumere: quod athleta non modo ad amissum obseruare, sed eum etiam ambulando perficere consueuerunt, quod non tam animi, quā corporis vires confortarent: abstinere autē ab omnibus, quae corpus grauare, & vires debilitare, vel earum vsum aliqua & parte impedire solent. Atq; hinc est, quod D. Paulus argumentatur 1. Cor. 9. Si Athleta & cursores, vt cum vulgi applausu coronam breui periturā assequantur, a cibis delicatioribus & a crapula guleūe stadio in vniuersum abstinent: quantō magis hoc facere debent homines Christiani, quibus immarcescibilem iusticiae coronā Deus iam inde ab aeterno preparauit? Porro rationem dandi cibi aegrotis, & obseruandi horas maximē instituit Crinas Massiliensis ad syderum motus. Olim nonnullos nimis superstitione nullum prorsus cibum capiendum putasse, nisi praefixa prius hora ab astrologo ex illo Iuuenal. versu videtur colligi posse Satyr. 6. Aegra licet iaceat, capiendo nulla videtur Aprior hora cibo, nisi quam dederit Petrosiris, id est astrologus. De Petrosiri vide Plin. lib. 7.

QVAESTIO, QVOTIES IN DIE CIBVS SVMENDVS. CAP. XIII.

CCVRRVNT porro ex his, quae dicta sunt, quaestiones quaedam & vtilis & iucunde, quas propterea silentio praeterire non possum, licet illarum explicatio ad Medicos proprie pertineat.

Prima est, quoties die cibum sit sumendus: in quo medici quidem valetudinibus Christiani verō omnes pietatis quoq; religionisq; rationem ducere debent. Aristot. in Physicis quaest. quemadmodū refert Apollonius in Mirab. historijs, scribit, τὰς μονοσιτῆντας πικρότερον τὸ ἴδιον ἢ ἂν μὲν ἀλλοῦ, ἢ τὰς δις φορὰς χερυδαίνας, hoc est: Eos qui die semel tantum cibis vescuntur, amarulentioribus esse moribus, quā eos qui bis, quoniam aucta in ipsis vtraq; bilis animum magnopere perturbat, eosq; iracundos & melancholicos facit. Plinius quoq; lib. 28. cap. 7. ex sententia Hippocratis tradit, non praeuentium extra celerius senescere. Vnde ante illum Celsus dixerat, assuetis bis in die comedere, si semel solum cibis impleantur, aluum astringi. Hippocrates, ex quo Plinius & Celsus sua illa dicta videntur deprompsisse, lib. 2. de Dieta: μονοσιτῆν ἰχθαίνει, καὶ ξηθαίνει, καὶ κοιλίῃς ἴσται, διότι τὰ ψυχρὰ σπυρὰ τὸ ἰχθὺν ἐν τῷ σπυρὶ καταλιπέται, ἀριστον ἢ τὰνασία ἀσθενέσται τῇ μονοσιτῆν, id est, Semel in die cibum capere extenuat, & exiccat, & aluum supprimit. Prandiumq; contraria facit. Αριστον, quo nomine prandium intelligitur, opponit μονοσιτῆν, hoc est, consuetudini semel edendi, vt supra diximus ieiunium prandio opponi. Ex his autem colligimus, τὸ μονοσιτῆν, hoc est, semel in die cibum capere nō omnibus esse tutum: quemadmodum noxium & inutile videtur esse omnibus, si cibis quotidie bis repleantur, quod Plato in Syracusanis reprehendit. Cel. lib. 1. c. 1. Bis die potius, quā semel cibum capere prodest, & semper quā plurimum, dummodo hunc concoquat. Verum, vt bene sapienterq; monēt Medici, pro aetate, temperatura, corporis habitus, temporis, consuetudinis ratione, aut semel, aut bis, aut minus, aut amplius cibi est sumendum.

Vita varia illis, qui semel tantum in die comedebant.

Quo ad aetatem, pueri saepius comedere debent, quoniam eorum ventres non possunt multum semel superare, quo tamen illis ad nutritionem, & augmentum maximē est opus. His itaq; omnibus ferē populorū & antiqua, & hodierna consuetudine, ientacula, atq; merenda maximē congruunt. Similiter extremae aetatis senes, quoniam vires habent languidas, copioso cibo superando & concoquendo nequaquam pares, partitione ipsius indigent. Hinc collige, valde rigidum a Ioele Dei

ANTIQUITATVM CONVIVIALIVM

nomine indictum fuisse ieiunium, ad quod seruandum ipsos quoq; cum senes, tum pueros & quidē sugentes vocat capite 2. Porro atatis media homines medio modo se habent; Senes tamen medijs, propriè sic appellati, maximè omnium famem, & inedia[m] ferunt, teste Hippoc. Inedia[m], inquit Cels. l. 1. facillimè sustinent media atatis, minus iuuenes, minimè pueri, & senectute cōfecti. Quò minus fere quisq; eò sepius debet cibum assumere, maximeq; eo eget, qui increfcit.

Quoad deinde temperaturas: Qui sunt calida, facilè famis tolerantia delinquunt animo, & exoluuntur: sepe igitur alendi, maximè in quibus bilis in ventrem cursus timetur. Frigida verò temperatura diutius famem tolerant, tum quòd calor minus celeriter humidum dissoluit, tum quòd pituitosi, & crassi humores se offerunt mutandi per famē. Quapropter pituitosis famem adhibere conuenit, quoniam exiccac, inquit Hippoc. Aphor. 59. Sectione septima.

Habitus corpo-
ris.

Quantum verò ad corporis habitum attinet, graciles, & qui latos habent poros, frequentius sunt alendi: Pingues autem, & angustiis poris præditi, rarius. Quàm ueroctia gracili corpori sit noxia, supra quoq; dictum est.

Anni tempora
quibus queq;
magis conues-
niant, ut Hyeme.
Vere.
Aestate.
Autumno.

Præterea anni quoq; tempora sunt consideranda. Hippoc. Secunda Aphorif. sectione. Aestate & Autumno, testatur, homines grauissimè cibos ferre: Hyeme verò, facilè: Ver secundum locum obtinet, quod lib. de Victus rat. priuatorū auctor obseruauit. Hyeme itaq; cibis abunde offerendus, sed raro, ita ut semel multum adhibeatur, eritq; cibis sicior & calidior, & veluti caro assa: potus verò uinum, idq; meracius. Vere autē imperiendus est cibus magis, & uinum dilutum bibendum, & maiori quantitate, quàm hyeme. Aestate frequentius, quàm alijs anni temporibus, cibus est adhibendus: & potus dilutior sit, & maiore quantitate: carnes verò elixæ erūt. Autumno paulò maiorem, quàm æstate cibi quantitatē adhibere licet: & uinum adhuc meracius, & quantitate minus. Idem tradit Cels. lib. 1. cap. 3. & Hippoc. lib. 3. de Victus ratione.

Consuetudo.

In omnibus tamen atatibus, temperaturis, tēporibus, & reliquis, CONSVETUDO (quam rectè ille alteram naturam esse dixit) est seruanda, cuius maior est vis, quàm uerbis explicari possit, adeò ut qui luxuriosè, & intemperanter uinere cōsueuerunt, si id proinus facere desinant, continuò nonnunquam se ægrius habeant, ut Aristot. testatur Sect. 28. probl. 1. & Plin. lib. 28. docens Prædentium extra celeritè senescere, id est prædentium luxuriosè & intemperanter. Hinc Dionysius tyrannus, quòd in urbis suæ obsidione aliquantò diutius consuetam potum intermiserit, tabe è vestigio correptus traditur. Cels. itaq; lib. 1. cap. 3. Periclitatur, inquit, & qui semel, & qui bis die cibum incontinenter, contra consuetudinem assumit. Item neq; ex nimio labore, subitum orinum: neq; ex nimio ocio, subitum labor, sine graui noxa est. Ergo cum quis mutare aliquid uolet paulatim debet assuescere. Hippoc. lib. 2. de ratione vict. acutor: Qui bis comedere assueuit, si prandium intermiserit, inflammabitur, & bilis in eius ventre augebitur, & excrementa omnia mordentia fient, & urina flauescet. Notum enim est, quàm ægrè ferant sani homines, qui ientaculum accipere solent, ieiunium, aut eius ablationem. Præterea, auctore Hippoc. lib. 2. de rat. vict. acutor. Qui prandere assueuerunt, si pransi non fuerint, deinde cœnauerint, uentris prauitatem patientur, & malè cubabunt. Qui verò cœnare assueuerunt, ubi non cœnauerint, sequenti nocte non dormient, & manè sequentis diei languidi a lecto resurgent, & inualidi, & suspensis uisceribus. Huc quoq; facit illud Celsi lib. 1. cap. 3. Aluum astringit labor, sedile, creta figuratis corpori illita, cibus imminutus, & is ipse semel die assumptus ab eo, qui bis solet. Idem lib. 1. cap. 1. Bis die potius, quàm semel cibum capere: & semper quàm plurimum, dummodo hunc concoquat. Hæc de prima questione Christophorus a Vega lib. 2. de arte medendi ex Hippoc. Gal. atq; Celso differit. His idem addit id, quòd ad antiquam pariter, atq; hodiernam consuetudinem ubiq; ferè obtinentem, pertinet. Sed qui aut laboribus corporum fatigant, aut pueri, aut senes, aut ex feminis quàm plures, ientaculum accipiunt summo manè: & quidam ex eis quinta a meridie hora paruam refectiōem ex fructibus, aut oleribus. Sunt etiam nonnulli, qui hyemis tempore uentriculi calefaciendi gratia, aut ne a frigore, & aère ambiente occupetur, summo manè parum panis costi ex uino meraco accipiunt: (hoc est ἀξέγαστος propriè dictū, ut ueteribus Græcis, ita hodie quoq; Gallis, & alijs populis usitatum:) quidam oui vitellum: quidā conditum aliquod. Sed hæc iam præseruationis potius sunt, & hominibus, aut non admodū ualentibus, aut ægrotaturis debentur. Sani verò simpliciter, quibus etiā sanitatis custodia propriè debetur: interim, dum ualent,

culis studiosissimos fuisse historici restantur, non pauca, nec leuia adhuc vestigia extant. Nam & nobiles multis in locis, & Ecclesiastici ordinis homines & mercatores & artifices quoque, cum in peregrinam ciuitatem venerint, non in publica diuersoria diuertunt, sed apud se inuicem diuersantur, atque ita mutuum hospitij ius atque officia inter se studiosè exercent.

Hospitij autem qui vestigia apud Germanos.

Memorabile quoque laudabileque mihi in primis videtur esse illud Tedestanorum Africanorum institutum, quod quidem ad antiquam illius hospitalitatis similitudinem proximè accedere videtur. Nulli illi in suo oppido (quod quidem antiquissimum, amplissimum amoenissimumque esse fertur) diuersorium, nullum hypocaustum aut ænopolium habent. Quod si quis igitur peregrinus aut mercator illuc appulerit, ad notum aliquem se conferat necesse est. Si verò huiusmodi non occurrat, nobiles inter se sortiuntur, quis nam ignotum hunc mercatorem hospitio excipiat, ita ut nemini quamuis barbaro hospitium aut humanitatem suam deesse patiantur, qua peregrinos quosuis splendide honorificeque excipere solent. Qui autem hospitio exceptus fuit, ut discedes hospiti suo munus aliquod ceu gratitudinis symbolum dare consuevit, quo gratior illi in posterum reditus pateat. Si verò aduenam illi non fuit mercator, illi licitum est, quamcumque voluerit procerum alicuius domum sibi hospitio deligere, nulla doni aut mercedis cuiuscumque persolvendæ necessitate restrictus. Denique si medicus aliquis peregrinus illac trahatur, huic mox apparatus cœna in quodam Xenodochio, quod in pauperum usum extructum publico fouetur are. Testis est Leo Africanus lib. 2. de Africa.

Tedestani Africanorum qui hospitij similitudinem retinent.

Huic Africanorum hospitalitati simillima est vel etiam maior Gothorum atque Sueonum siue Suecorum hospitalitas, quam Saxo Danica historiae scriptor & Cranzius Hamburgensis in principio suarum historiarum, & Olavus lib. 4. cap. 2. maximis laudibus efferunt. Nam quamuis omnes hyperboræ gentes hospitalitate sint insignes, tamè Gothi atque Sueones non illis modò, verum omnibus Europæis populis hac virtute longè videntur antecellere. Nam aduenas quosuis non solam alacriter, humaniterque admittunt & excipiunt, verum etiam omnia que ad liberalem vitam cultumque corporis pertinent illis, quandiu apud illos commorantur, gratis sine ulla mercede promptissime liberalissimeque exhibent, illosque omni humanitatis officijque genere prosequuntur. Discedentes autem equis vel iumentis ad vicinos deducunt, & amicis in itinere, quod instituerunt, commorantibus commendant. Fit etiam non rarò inter illos contentio, quis aduenam peregrinam hospitio excipiat. Quò quis enim plures aduenas hospitio excepit, tantò ille maiorem laudem meretur: contra autem is, qui cibum, potum, hospitiumque peregrino denegauerit, còmuni odio probroque dignissimus iudicatur. In ipsis quoque pagis agricolæ aduenis omnia alimenta gratis largiuntur, maioriq; hospites, quam filios suos liberalitate prosequuntur. His namque in mensa viliora apponunt, pretiosiora aduenis reseruantes.

Gothorum et Suecorum insignis hospitalitas.

Hanc verò singularem Gothorum atque Suecorum erga peregrinos humanitatem Olavus Carolo regi Gothorum trigesimo primo existimat potissimum acceptam esse ferendam. Is enim omni virtutum genere ornatus, quibus populo illi præluxit, cum alias præclaras leges, tum illam quoque tulit, qua sancitum erat, ut Gothi & Sueci & inter se, & in omnes aduenas atque peregrinos hospitalitate vterentur, summumque nefas ducerent viatorem quemcumque a tecto arcere. Id si quis fecisset, & idoneis testibus rer hospitium negasse fuisset còuictus, illius aedes subiectis ignibus comburi iussit, ut adibus proprijs iuste priuaretur, qui earum alij usum inhumanissime denegasset. Adde idem auctor lib. 5. cap. 1. Suiceros Suecorum colonos esse non modò historijs posse probari, verum etiam summa illorum humanitate, qua Suecos ad se venientes prosequi soleant, quam se quoque expertum esse confitetur.

Pœna eorum, qui peregrinos a tecto arcent. Suetzeri Suecorum coloni.

De Sclauorum mira hospitalitate, vide Hermolaum cap. 83. qui inter alia indicat, Si quis, quod rarissime fieri consuevit, peregrinum hospitio remouisse conuictus fuerat, illius aedes & facultates incendio consumere licitum erat, atque in id omnium vota conspirabant. Contra, de Hospitalium Spartanorum in scedatium Leuæricum a quo humaniter accepti fuerant, immani ingratitude vide & Sorium de Reg. instit. lib. 7.

Sclauorum hospitalitas.

Ac Heluetiorum quidem omnium (qui vulgò a Germanis, Gallis, Italis, Hispanis & alijs nationibus Suetzerij siue Suetzeri appellantur) summam & antiquitatem, & etiam nunc in peregrinos atque aduenas humanitate existere, cum historiae, tum ipsa experientia quotidiana satis opinor superque testatur. Nam ut de Tiguro patria mea potissimum loquar, illius incolas hospitales esse, &

Heluetij hospitales. Tigurinorum hospitalitas.

mirifico erga peregrinos quovis amore benevolentiaq̄ affici, nemo (credo) qui ibi comoratur atq̄ aliquādo fuit, inficiabitur. Nam primò quidem peregrinis sæpenumero cum armis, fistulis, buccinis atque tympanis partim pedibus, partim in equis honorificè procul admodum ab vrbe obuiam procedere, illos in latissimo aliquo campo circumcursare, verbis honorificis salutare, in vrbe magna cum pompa, cum tubarum clangore atq̄ tormentorum bellicorum sonitu strepitūq̄ introducere & ad diuersorium vsq̄ publicum, siue aliam cuius alicuius domū comitari atq̄ deducere consueverunt. Hoc modo & sponse peregrinae huc primū aduenientes vnà cum suo comitatu, necnō principes viri & regum nonnunquam legati excipiuntur.

Iam verò quo ad reliquas cæremonias atq̄ ritus, quibus peregrini, illi præsertim, qui illustris sunt fortune atq̄ dignitatis, quiq̄ vel priuatim animi atq̄ negotiorū priuatorum causa, vel cum mandato siue legatione aliqua ad nos veniunt, excipi atq̄ tractari consueverunt, illi ferè sunt huiusmodi. Primò quidem deliguntur a Senatu viri nonnulli boni grauesq̄, & illi potissimum, qui cum peregrinis illis vel moribus, vel vitæ genere atq̄ professione, vel etiam alia aliqua noticia quodammodo sunt coniuncti: adsunt sæpè etiam cōsules. Hi magistratus atq̄ Reipub. nomine illos honorificè salutant, omnia illis humanitatis hospitalitatisq̄ officia prolixè deferunt ac pollicentur, vnà cum illis cibum capiunt, illosq̄ honestis humanisq̄ suis colloquijs exhilarare student. Deinde mox in conuiuij principio adsunt publici ministri siue apparitores, qui cantharos aliquot vini plenos (quod Schenckweyn/ id est, donatarium siue honorariū vinum vulgò vocatur) illis magistratus nomine offerunt. Eundem morem vinum hospitibus donandi apud Romanos quoq̄ fuisse, ex hisce Isidori verbis potest intelligi: Honorarium vinum, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de Innocentia sua: Cūm essem in provincia legatus, quàm plur. ad prætores & consules vinum honorarium dabant: nunquam accepi, ne priuatus quidem.

Vinum hono-
rarium.

Præterea si diutiùs commorentur sæpissimè publico atq̄ magnifico cōiuiuo in publicis quibusdam locis atq̄ ædibus excipiuntur, cui vrbis proceres atq̄ optimates, necnō ecclesiastici atq̄ scholastici ordinis homines intersunt, quod conuiuium summa cum læticia atq̄ gaudio celebratur, & vulgò ein Schenckweyn/ id est, donatio (quia peregrini omnes sunt ἀπομβολοι) appellatur. Ad illud autem conuiuium & a diuersorio honorificè ab honestis & primarijs viris deduci, & illo peracto rursus ad diuersorium reduci solent. Ludi quoq̄ sæpenumero & omnis generis spectacula in illorum gratiam aduntur. Præterea per totam vrbem ad loca, ædificia resq̄ alias visu dignas spectandum deducuntur. Sæpè quoq̄ per lacum admodum piscosum, qui Limagus dicitur, & vrbem interfluit, naui recta, omni alimentorum genere instructa, vehuntur. Ciues, qui in naui sunt, cum piscatoribus obuijs quibusq̄, ad quos deferuntur, de futura piscium captura licitantur atque paciscuntur. Piscatores impigri rete in lacum eiciunt, & quicquid ceperunt piscium licitatoribus tradunt, & in illorū nauem exonerant, quos mox craticula impositos torrent atq̄ comedunt. Sæpè quoq̄ fit, mirabile simul atq̄ iucundum visu, vt pisces ipsa craticula ex aquis excipiantur, & in eadem prunis statim imposita viui adhuc atq̄ salientes torreantur. Hoc modo itaq̄ per horas aliquot animi gratia in lacu vagantur, epulantur, seq̄ vario instrumentorum musicorum genere oblectant. Huiusmodi autem nauticæ deambulationis atq̄ conuiuationis lacustris sanè iucundissimæ genus vulgò Tracht/ hoc est, ferculum, a piscium nimirum ferculis, quæ ibi sunt potissima, siue potius retis pisciumq̄ tractu, denominatur. Hoc ferè modo peregrini præsentibus publicè tractari atq̄ honorari consueverunt.

Iam verò non desunt priuati quoq̄ homines, qui eosdem, si qua illis vel minima cum ijs intercedat noticia, vel in priuatis suis ædibus conuiuio excipere, vel certè vini honorarij munere afficere consueverunt. Nec verò viri tantum, verum etiam feminae, nec politicae solùm, verum etiam Ecclesiasticæ sortis conditionisq̄ homines, doctrinæ præsertim laude præstantes atq̄ clari, iisdem honoribus afficiuntur, quibus etiam plerunq̄ a doctorū collegio conuiuium exhibetur, conuenientibus eò non modò scholæ ecclesiæq̄ ministris, verum etiam politicis viris.

Vt autè præsentibus hospites amare atq̄ honorare, ita discedentes quoq̄ honorificè sæpenumero aliquò vsq̄ comitari atq̄ deducere consueverunt. Sæpè quoq̄ impensæ, quas in diuersorio fecerunt, ex publico ærario soluuntur, & principibus quidem non modò vina, verum etiam frumenta, auenæ, carnes atque pisces donantur. Quid dicam de illis xenijs & donis honorarijs, quæ & publicè
a magi-

a magistratu, & priuatim a multis ciuibus ijs qui ad thermas nostras Badenses quatuor horarū spacio ab urbe distantes, valetudinis gratia ex multis peregrinis atq; remotis locis accedūt, mit- ti consueuerunt? Incredibile sanē dictū est quanta sit quamq; effusa in eiusmodi munusculis, quæ carnis ferē atq; piscibus constat, misit andis nostrorum liberalitas. Non solū autem claris & splendidis viris, vt principibus, comitibus, baronibus, legatis, magistratibus, nobilibus, mer- catoribus opulentis atque alijs huiusmodi huc venientibus plurimū honoris exhibetur, verū etiam si qui tenuioris sortis conditionisq; homines, vt artifices atq; opifices huc veniunt, ijs quoq; non deesse nostrorum, ac eorum præsertim, qui eodem vitæ genere vtuntur, humanitas hospitalli- tatisq; officia. Atq; ad eō non vilis modō & abiecta, verū etiam misera afflictaq; fortuna homi- nibus patria nostra apertissima fuit, & adhuc est. Nam vt peregrinos quosuis, religione quan- tumuis a se discrepantes, humaniter officioseq; excipere, fouere atque tractare consuevit: ita illis quoq; qui eiusdem religionis communionē cum illa sunt coniuncti, ac propter illam nonnunquam natale suum solum mutare, atq; exulare coguntur, eorum fidemq; hospitium præbet. Huius rei tes- tes esse possunt multi Angli, Germani, Itali exules, supplices miseri & afflicti, quos patria nostra sinu gremioq; suo excipere atq; fouere minimē dubitauit.

Iam verō inopes, mendici, valetudinarij, quorum magna quotidie copia ad nos ex plurimis peregrinis locis confluit, sua habent in urbe agroq; nostro receptacula, atq; domos, (quæ a Grecis Ξενοδοχεῖα, πτωχέια, πτωχοδοχεῖα, πτωχοτροφεῖα, νοσοκομεία, l. vlt. C. de sacros. Eccles. Latine hospitalia appellantur) in quibus humaniter admodum benigneq; excipiuntur, curantur atq; fouentur, in quos incredibile est dictū quantos magistratus noster quotidie sumptus faciat. Eisdē quoq; per urbem ostiatim mendicandi facultas plerunq; est concessa. Hæc de patriæ meæ charis- simæ erga quosuis externos atq; peregrinos hospitalitate humanitateq; sint dicta, qua illa sibi ma- gnam apud multos populos laudem atq; gratiam peperit. Etsi autem insignis sit atq; celeberrima cæterorum quoq; Heluetiorum omnium erga peregrinos liberalitas atq; benignitas: tamē patriæ meæ, cum illorum pace atq; venia, libenter hæc in parte palmam dederim, nisi forsā naturalis amor, qui plerunq; cæcus est, me fallit ac decipit.

DE MERCENARIA PEREGRINOS

EXCIPIENDI RATIONE, DE STABVLIS ET DI- uerforijs mercenarijs. De luxuria & auaritia, quæ in publicis diuerforijs inter Christianos exercetur, coercenda. Quæ cautio in peregrinis exci- piendis, & in conuiujs, quæ cum illis ineuntur, sit adhibenda. De præ- postera & peruersa hospites tractandi consuetudine. Cur in illis epulis, quæ cum peregrinis ineuntur, sobrietati potissi- mū studendum, quā periculosa sit in illis ebrietas.

CAPVT XXVIII.

NVNC proposito meo congruere omnino ac cōsentaneum esse videtur, vt quoniam sa- tis iam multa de illa & antiquitus potissimū, & hodie quoq; apud nonnullas gentes non parū vsitata hospitij amici atq; gratiæ ratione atq; consuetudine dixi: nunc de altera quoq; illa mercenaria, olim quidem rariū, nunc verò crebriū, meo iudicio, vsurpata, pere- grinos & aduenas excipiendi consuetudine, & de vtriusq; discrimine dicam. Nam duplex omni- no, mea sententia, videtur posse statui peregrinos & aduenas excipiendi ratio. Vna, de qua iam multa dicta sunt, quæue certi quidam homines ex certo quodam pacto atque conuentu vel recens inuito, vel paterno & auito sese mutuō in peregrinationibus amoris & beneuolentiæ ergo gratis hospitio excipiunt, ita vt non alienæ, sed suæ domi esse videantur. Et hoc quidem propriè hospiti- um dicitur, hospitale nimirum illa necessitudo & amicitia, vnde hæc nata sunt, quæ apud Cice- ronem & alios auctores crebrè occurrunt, dicendi formulæ, hospitium cum aliquo facere, hos- pitio coniungi, hospitium esse alicui cum aliquo, hospitio aliquem accipere, hospitio inuitare, hospiti

Duplex pere- grinos exci- piendi ratio, gratuita & mercenaria.

turpe colloquium, adulatori vtile, item ἀρέσκεια assentationem ἐντυξιν ἐκ ὀπί τῶν βελτίων ἡδονῆς παροιδασικῶν, id est, congressum affabilem, non virtutis atq̄ probitatis, sed voluptatis gratia comparatum, ipsorum adulatorum & assentatorum mores, gestus, atq̄ sermones graphicè depingit.

Pollucis epithe-
ta, quibus pa-
rasitorum mo-
res exprimuntur.

Sed à Polluce quoq̄, multa epitheta collecta sunt atq̄ congesta, quibus parasitorum natura, mores, gestus, sermones, actionesq̄ improba egregiè sanè depinguntur.

Nam primò quoniam mira sunt præditi calliditate atq̄ astutia, qua in varias sese formas, atq̄ facies vertere, simulare atq̄ dissimulare, & ita homines decipere atq̄ fallere possunt, idcirco πανούργοι, ῥήπτες, ἀπατεῶνες, ἀπατητικοί, εἰεγες, hoc est, callidi, astuti, veteratores, deceptores, præstigiatores, simulatores malitiosi appellantur, Proteo atque Chamæleonti cōparandi. Deinde quoniam blandiloqui sunt, & assentatores perniciosissimi, κόλακες, κολακεύοντες, ὑπερκολακεύοντες, ἄερος χάριν ἐντυγαίοντες, χαριτολογῶντες, τῶσδαι, & τῶσδαικοί, θῶπες, δωπέοντες, κύνες θεροαίνοντες, adultores, ad gratiam loquentes, palpatores, canes adulantes vocantur. Præterea eorundè quosuis irridendi, cauillandi, conuitiandiq̄ studiū his epithetis egregiè exprimitur, dum vocantur βωμολόχοι, χλευαστικοί, χλευασμοὶ γέμοντες, χλεύης μέσοι, τῶσδαι, τῶσδαικοί, σκωμμάτων σωθέται. Adhæc & a gula, atq̄ ingluvie ἑσπερίης φίλοι, τειθέοντες, λιχνοθήναι, παράσιτοι, ἐπίσιτοι, & a superbia κοῦφοί, & a seruili ingenio μόσωνες, θέραπες, θεραπέοντες, & ab auaritia ἀσὺβολοί, & a dictis turpibus & obscænis ἀχρηλόχοι, ποιπταὶ ἀχρηῶν ἀσμάτων, & a gestibus obscænis κορδακίζοντες, & quoniam dictis, factis, gestibus ridiculis se ridiculos præbent, risum omnium captare student, γελῶσι, καταγέλασοι, γελῶτων sive γελῶων ποιπταὶ, γελστοποιοί, γελαιάζοντες, γελοισαί, μιμοὶ nominantur. Deniq̄, quoniam hisce commemoratis vitijs, atq̄ artibus perniciosissimis præditi, certissima sunt cūm omnis generis hominum, cum verò atque in primis iuuentutis (in cuius gratiam se potissimum insinuare student) pestis atque perniciēs, idcirco τῦς νεώτη & λυμῶνες, & λυμῶντες τῶ νεώτη, iuuentutis corruptores ab eodem vocantur.

Verum de parasitis, illorum nominibus, natura, moribus, perniciē qui plura videre cupit, legat Auctorem Polycrat. lib. 3. cap. 7. vbi parasitorum mores suis depingit coloribus, legat item Theophrasti characteres τῶ κολακείας καὶ εἰρωνίας, vbi κολακείαν definit ὁμιλίαν ἀιχερῶν, συμφορῶν ἢ κολακεύοντι, id est, turpem vitæ quotidiana consuetudinem, sed qua adulatori conducit. Eisdem videat τῶ ἀρέσκείας, id est, de Blanditia: item Athenæum lib. 6. cap. 6. Cal. Rhodig. lib. 20. c. 33. Scob. Serm. 64. & 65. Franciscum Patritium lib. 4. tit. 2. de regno & regis institutione. Plutarch. libel. de discrimine amici & adulatoris. Oforium lib. 2. de Regum Institutione & disciplina, vbi parasitos chimæra, harpία, atque Sphingi egregiè comparat, & quàm pestiferum sit illud genus hominum regibus atque principibus pluribus demonstrat.

DE IIS QUI NON VOCATI, VEL HONESTATIS, VEL ETIAM NECESSITATIS CAUSA, AD conuiuia accedunt. De mendicis, de canibus nonnunquam mensæ adhiberi solitis,

CAPVT V.

Licet nonnunquam non vocatum ad epulum accedere.

NONNUNQUAM tamen non vitio vertitur, si quis vterò ac sua sponte non inuitatus ad conuiuium accedat. Nam, vt Athenæus lib. 1. inquit, in ciuitatibus etiam ἀκλητοί, non inuitati saepe δεξιῶς πέπονται, hoc est, dextrè aduolant ad epulas. Idem lib. 4. Homerum dicit docuisse, quos non sit necesse vocari, sed quia sua sponte δωπέοντες, decenter ad conuiuia accedant. Et vnus quidem consanguineorum exemplo vniversam similitudinem rationem patefacit, cūm inquit:

Αὐτόματ' ὁ δὲ ἦλθε βολῶ ἀγαθὸς Μενέλαος.
Sponte sua venit vocem bonus hic Menelaus.

Manifestum

Manifestum est enim, quod neque fratrem, neque filios, aut uxorem aduocare oportet: esset enim ψυζόν, καὶ ἀφιδόν, res absurda, & ab amicitia prorsus aliena. Subiungit deinceps pro- uerbum, cuius Plato in symposijs meminit: εἰς ἀγαθῶν ἐπιδαίτας ἴασιν αὐτόματοι ἀγαθοί, id est, Viri boni non vocati ad bonorum conuiuia accedunt. Huic simile illud Bachelidii:

Αὐτόματοι δ' ἀγαθῶν δαίτας ἐυόχοις
ἐπέρχονται δίκαιοι φῶτες, Id est:

Vltro bonorum nam petunt conuiuia

Viri boni. Prouerbum:

Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ ἀγαθῶν ἐπιδαίτας ἴασιν,

Sponte boni accedunt conuiuia leta bonorum.

Aliud,

Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ δειλῶν ἐπιδαίτας ἴασιν,

Sponte boni veniunt timidi ad conuiuia leta.

Ex his ergo liquet licitum nonnunquam, minimeq; a decoro alienum esse, si quis inuocatus ad epulas, praesertim bonorum amicorum, atque familiarium accedat.

Nonnunquam etiam necessitas cogit homines, ut licet non sint inuitati, tamen vltro ad epulas accedant. Quo in numero sunt mendici, qui ostiatim stipem victumq; sibi comparare coguntur, quos Homerus pandemios (Landfaret) vocat, Porphyrio interprete, qui tota vagantur vrbe, non vna contenti domo. Cel. lib. 14, cap. 4. Dicti etiam sunt ἀγυρταί, ἀπὸ τῆ ἀγείρειν πύρνα, a colligendis panibus, siue buccellis, teste Eustat. in Od. p. Vnde ἀγυρτεύειν idem quod πτωχεύειν mendicare. Item μνηστραγυρτῶν τὸ μετὰ τυμπάνου, καὶ τίνων τοιούτων παρῆνα, καὶ ἐπὶ τῇ μνήστῃ ἀγείρειν τροφῶν. (Battlen durch vnser lieben Frauwen willen) ὅ ἐστιν ἐπὶ τῇ ρέῃ, ἃς δὴλον ἐν τοῦ Διονύσου μνηστραγυρτῶν, καὶ τυμπανιστοῦ, οἰκτρῶς τὸν βίον κατέσπευεν. Hoc est, μνηστραγυρτεῖν est cum tympanis, atque alijs huiusmodi adesse, & nomine matris Rheae cibum cogere, ut constat ex eo, quod Dionysius stipem cogens, & tympana gestans dicitur miserabiliter vitam egisse. Sic hodie cacos, & alios mendicos videmus ostiatim oberrare, tympana gestantes, & pulsantes, & canentes. Eras. in prou. Mitragyrtes dici existimat, qui obambulante cum simulatis mysterijs, ac rudibus imponunt. Nam hoc genus hominum & olim fuisse declarat Apuleius Asinus, non dissimiles ijs, qui hodie D. Antonij, Cornelij, aut Ioannis Baptiste reliquias ob questum circunferunt potius, quam ob pietatem. Horum personam, formamq; apud Homerum gessit Vlyses, atque Minerua, qui procorum mensas obeuntes, victum ab illis supplices petierunt. Melanthius impius Vlysssem πτωχῶ λαδγαλέω ἐναλίγκιον, mendici senis forma, atque specie praeditum diris conuitijs proscindit: illum enim vocat μολοβῶν, hoc est, ἀγυρτῶν καὶ μολόντα εἰς τὴν βορᾶν, erroneῦ, & cibi causa aduenientem, licet alij μολοβῶν quasi μονοβῶν, hoc est, μονοφάγον dictum velint. Idem πτωχὸν ἀνιῶν, δαίτων δαπολυμαντῆρα, mendicum molestum, & importunum, τὰς δαίτας δὲ λαίμαργίαν λυμαίνόμενον, hoc est, epulas sua voracitate corrumpentem, siue τὰ τῶν δαίτων λύματα, ὅ ἐστι καθάρματα, διὸν ψυχία, καὶ εἰπὶ τοῖσιν ἀποφείμανον, hoc est, caenarum sordes, purgamenta, ut micas, & alia huiusmodi auferentem: siue τὰ λύματα τῶν δαίτων δὲ ἀπόγγων ἀεγόντα, ἢ δίκλῳ ἀπόγγῳ, id est, epularum sordes spongia, siue spongiae instar abstergentem. Sic Antinous eundem πῆμα, & δαίτῳ ἀνίλω, nocumentum & conuiuij tristitiam appellat: Nam inquit iratus:

τὴς δαίμων τὸ δὲ πῆμα προσήγαγε, δαίτῳ ἀνίλω:

Item nominat θαρσαλέον καὶ ἀειλία φέρωντα, id est, audacem impudentem mendicū. Nec Humanitas mē verò conuiuijs tantum, verum etiam verberibus eum petijt, cuius suae inhumanitatis iustas tantum meritasq; pœnas luit. Et Homerus his exemplis docere voluit, mendicos epulis nostris superuenientes non esse repellendos, & inclementer inhumaneq; tractandos, sed potius cibi potusq; aliquam illis portionem communicandam. Idē multò veriùs, & efficacius Christus docuit Luc. Lazari & epulonis parabola illa mendici, cui Lazaro nomen, & epulonis diuitis. Mendicus enim miser & vulcerosus proiectus erat ad vestibulum epulonis, desiderans saturari micis, quae cadebant e mensa diuitis, sed & canes veniebant, & lingebant pedes eius. Contra epulo ille purpura, byssoque

Mendici qui necessitate impelente ad conuiuia accedunt.

Αγυρταί.

Μνηστραγυρτῶν

Mithragyrtes qui.

Mendicorum personam qui gesserint apud Homerum.

Mendicorum epitheta Homērica.